

Başvuru Tarihi: 23.03.2017 **Received Date:** 23.04.2017

Yayına Kabul Tarihi: 12.05.2017 **Accepted Date:** 12.05.2017

Yayınlanma Tarihi: 31.07.2017 **Published Date:** 31.07.2017

akademia

HAK HABERCİLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN ÇEVİRİMİÇİ HABERLERDE MÜLTECİ SESLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öz

Bu çalışma hak haberciliğinin sunduğu perspektiften yararlanarak, basında mülteci seslerinin varlığının önemini irdelemeyi ve pratikteki işleyişi çevrimiçi haberler üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin 20 Mart - 20 Temmuz 2016 tarih aralığında Türkiye-AB arasında imzalanan “Geri Kabul Anlaşması”na ilişkin yayınlanan çevrimiçi haberlerine odaklanmaktadır. Mültecilerin kaderlerini radikal bir şekilde belirleyecek Anlaşma’ya ilişkin haberlerde mültecilere ve STK’lara ait ifadeler ne ölçüde yer verildiği ve bu ifadelerin hangi konular etrafında yoğunlaştığı içerik analizi ve söylem analizi kullanılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hak Haberciliği, Suriyeli Mülteciler, Göç, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması.

EXAMINATION OF REFUGEE VOICES IN ONLINE NEWS FROM THE PERSPECTIVE OF HUMAN RIGHTS JOURNALISM

Abstract

This study aims to focus on the importance of having refugee voices in the Turkish Press and examine those are present in online news by using the human rights journalism approach. In the study, *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet*’ online news on Turkey-EU Readmission Agreement taken place between 20 March 2016 and 20 July 2016 are examined. The online news about the agreement that would have radical impact on the lives of refugees, are examined by using content analysis and discourse analysis to see to what degree refugee and NGO’ voices are present in online news and what issues are brought up by them.

Keywords: Human Rights Journalism, Syrian Refugees, Migration Turkey-EU Readmission Deal.

Giriş

Ülkemizin de içinde yer aldığı coğrafyanın en yakıcı sorunlarından biri haline gelen savaş kaynaklı zorunlu göç olgusu milyonlarca mağdur üreten acılı bir süreci beslemeye halen devam etmektedir. Bu sürecin en büyük mağdurlarını ise güvenli bir sığınak bulmak adına savaştan kaçan insanların oluşturduğunu görüyoruz. Yaşamsal tehlikeleri de içeren zorlukların yanı sıra karşılaştıkları suiistimaller ve hak mahrumiyetleri de mültecilerin baş etmek zorunda kaldığı güçlükler arasında yer alıyor. Bu noktada basının mültecilerin¹ yaşadıklarına, sorunlarına beklentilerine kısaca seslerine ne denli yer verdiği önemli hale geliyor. Çünkü, basının mültecilerin seslerini duyulur kılabilmesi, öncelikle aniden karşılarında beliriveren bu yeni gelenlerle nasıl bir etkileşim içine gireceği konusunda kafası karışmış ve bocalayan toplumların tutumlarının belirlenmesinde önemli. Aynı şekilde mültecilere ilişkin politika üretmeye çalışan yerel ya da küresel oluşumların yaklaşımlarına yapabileceği etki açısından da önemli. Devletlerin önceliği sınırlarını korumaya ve güvenliğe veren göç ve mülteci politikalarının gölgesinde yaşanan trajik göçmen hikayelerinin basın aracılığıyla duyulabilir hale getirilmesi, bu politikaların insan merkezli politikalara evrilmesinde rol oynayabilir. Bu bağlamda, Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasında 2013 yılında imzalanan ve daha çok Suriye kaynaklı yasa dışı göçü düzenlenmeyi amaçlayan Geri Kabul Anlaşması da ele alınmayı hak eden bir nitelik taşıyor.

Anlaşma temelde Türkiye üzerinden geçerek Avrupa Birliği ülkelerine yasadışı yollarla giden göçmenlerin yine Türkiye üzerinden kaynak ülkelere geri gönderilmelerini düzenlemektedir. Göçmenlerin iadesi için anlaşmanın yürürlüğe gireceği 1 Ekim 2016 tarihini takiben 3 yıllık bir geçiş süreci öngörülmesine rağmen, Türkiye-AB arasında yapılan yeni bir düzenleme (18.3.2016) ile uygulamanın başlayacağı tarih 20 Mart 2016 tarihine çekilmiştir. Geri gönderimlerin başlayacağı tarih de 4 Nisan 2016 olacak şekilde öne alınmıştır. Yapılan diğer bir önemli değişiklik ise Türkiye için öngörülen vize muafiyeti başlangıç tarihinin de öne çekilerek, Türk vatandaşları için vizenin en geç Haziran 2016 sonuna kadar kaldırılacağına taahhüt edilmiş olmasıdır². Bunların yanı sıra, AB Türkiye’de bulunan Suriyeliler için ek maddi destek verme taahhüdünde bulunulmuştur. Anlaşmanın mültecileri ilgilendiren en önemli şartlarından biri ise sınır bölgesinde yakalanan tüm göçmenlere uygulanması öngörülen “çabuklaştırılmış yöntem” iade yöntemidir. Buna göre sınır bölgesinde yakalanan göçmenler, yakalayan taraf tarafından 3 gün içerisinde geri kabul başvurusuna konu olabilecektir. Bu durumdan sadece “iltica başvurusunda bulunan göçmenlerin etkilenmemesi öngörülmüştür³.

Anlaşma görüldüğü üzere Suriyeliler başta olmak üzere tüm göçmen ve mültecilerin geleceklerini yaşamsal bir şekilde etkileyecek niteliktedir. Konu hakkında ya da konuyla bağlantılı olacak şekilde mültecilerin hikâyelerinin, ifadelerinin basında yer alması bu nedenle ve birçok açıdan önemli hale gelmektedir. Öncelikle, sığındıkları ülkelerin basınında kendileriyle ilgili verilen haberlerde “rakamsal yığınlar” olmaktan çıkıp, insani yönleriyle tanınmalarına katkı sağlayacağı için önemlidir. Diğer yandan, kamuoyunda bir “sorun” olarak algılanan mültecilerin aslında sorun değil sorunu ilk elden yaşayanlar ve Anlaşma’dan en fazla etkilenen grup olarak görülmelerine yardımcı olacaktır. Bu durum, özellikle mültecilerin sığındıkları ülkelerde

¹ “Göç etmek zorunda kalan kişilerin yasal durumları ve konumlarına göre farklı tanımlamalar –sığınmacı, mülteci, göçmen vb.- yapılmaktadır. Savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin hukuki statüsü ise Türkiye’nin 1951’de imzaladığı *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde tayin edilmektedir. Türkiye sözleşmeyi “coğrafi sınırlama” şartı ile imzaladığından, Avrupa dışından gelen kişilere sadece “geçici sığınmacı statüsü” vermektedir. Bu durum ise Suriyeli sığınmacıların mülteciликten doğan bazı doğal haklardan mahrum kalması anlamına gelmektedir.” (Kavaklı, 2017, 92). Sonradan yapılan bazı yasal düzenlemelerle sığınmacıların sıkıntıları giderilmeye çalışılsa da (Kap: 2014) Suriyeli sığınmacılara mülteci statüsü verilmemiştir. Ancak, bu çalışmada kapsayıcı bir ifade olduğu düşünülerek genellikle mülteci kelimesi kullanılmıştır.*

² Bu taahhüt Türkiye’nin terörle mücadele yasasında yapması istenen değişikliklerin yerine getirilmediği gerekçesiyle yerine getirilmemiştir.

³ Anlaşma’ya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Ekinci M.U. (2016). *Türkiye-AB Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları*, Ankara: TC Avrupa Birliği Bakanlığı.

karşılaştıkları hoşgörü eksikliği, ayrımcı ve ırkçı tavırlar ve linç saldırıları gibi olumsuzluklar dikkate alındığında daha da anlam kazanmaktadır. Ayrıca, mülteciler kendileriyle ilgili konuları ve sorunları ilk elden anlatmakla kalmayacak, bunlarla ilgili çözüm önerileri sunabilmeleri için olanak yakalamış olacaklardır. Mülteciler haklarında karar alınan bir nesne konumundan çıkıp, alınan kararların onların yaşamlarında ne tür etkilerinin olduğunun ortaya konmasına olduğu kadar bu kararları etkileme olanağına sahip özne konumuna doğru bir geçiş yapabileceklerdir. Dolayısıyla “kriz” boyutunda yaşanan sürecin mağdurları olan Suriyeli mültecilerin kamuoyuna kendilerini doğru bir şekilde anlatabilmeleri, sorunlarını ve beklentilerini ifade edebilmeleri kendileriyle ilgili verilecek kararlara etki edebilmeleri medyada ne ölçüde ve nasıl yer aldıkları önemlidir. Bu durum ise en temel haklara bile erişim konusunda sıkıntı yaşayan mültecilerin haklarının tanınması, tanıtılması ve korunabilmesiyle de yakından ilişkilidir.

Ancak, egemen medyadaki mevcut gazetecilik pratiğine bakıldığında işleyişin bu yönde gelişebileceğine dair beklenti kurmak zor görünmektedir. Haberlerde genellikle, mültecilerin de aralarında yer aldığı ekonomik konum, ırk, toplumsal cinsiyet, din/mezhep açısından azınlık ya güçsüz konumunda olan toplumsal grupların ötekileştiren ya da suçlayıcı bir dille haberleştirilmesi çok yaygındır. Bu grupların mağdur ya da kurban olduğu durumlarda bile suçlandığını görmek için yaygın medyanın haberleri üzerlerine yapılan literatüre kısa bir göz gezdirmek bile yeterli olacaktır. Ekonomik, toplumsal ya da güvenlik tehdidi olarak algılanan mültecilerin çoğu zaman içinde buldukları konumun olumsuzluğundan sorumlu tutuldukları ya da suçlandıkları bile görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların önemli bir bölümünde basında mültecilere yönelik nefret söylemine dek uzanan nitelikte olumsuz söylemlerin varlığı dahi tespit edilmiştir (Örneğin bkz. Kavaklı, 2017; Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Çağlar ve Özkır, 2014; Yaylacı ve Karakuş, 2015; Göker ve Keskin, 2015). Mülteci ya da göçmenlerin kendilerini adına konuşamadıkları durumlarda, onlar adına konuşanların da mültecilerin temsilini egemen Oriyantalist söylemler ve Araplara ilişkin yaygın önyargılar ya da stereotiplerle gerçekleştirdiği görülebilmektedir (Örneğin bkz. Alhayek, 2016, 696).

“İnsan hakları haberciliği” ve “hak odaklı habercilik” olarak da anılan hak haberciliği yaygın medyada egemen olan bu işleyiş ile -özellikle mültecilerin medyada seslerinin duyulmaması ile- hak ihlallerin oluşumu arasındaki bağlantının anlaşılır kılınması ve bu bağlantının öneminin ortaya konması açısından bizlere elverişli bir perspektif sunmaktadır. Bir sonraki bölümde kapsamlı bir şekilde açıklanacak olan hak haberciliğini burada kısaca var olan düzen içinde bir biçimde madunlaştırılmış (sessizleştirilmiş), ötekileştirilmiş, ayrımcılığa maruz kalmış, hak ihlaline uğramış insan gruplarını haber yapma pratiği olarak tanımlayabiliriz. Bu tür habercilik aynı zamanda hak ihlaline uğrayan grupları haber yaparken yerleşik medya temsil biçimlerini kullanmak yerine onları herhangi bir hak ihlaline yol açmayacak şekilde dönüştürmeyi de hedeflemektedir. (Tokdoğan, 2013, 11; Alankuş, 2007, 22).

Çalışmada *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin 20 Mart - 20 Temmuz 2016 tarih aralığında yayınlanan çevrimiçi haberlerine odaklanılmıştır. Haberlerde mültecilere ve STK'lara ait ifadelerine ne ölçüde yer verildiği ile bu ifadelerin hangi konular etrafında yoğunlaştığı analiz edilmiştir. Analiz yöntemi olarak ise içerik analizi ve söylem analizi birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmıştır. Analize STK'ların da dahil edilmesinin nedeni, bu yapıların, özellikle de hak odaklı STK'ların, mülteci hak ihlallerinin kayıtlı bilgisine de sahip olmaları ve konuya mültecilerin perspektifinden yaklaşma eğilimi taşımalarıdır. Öncelikle sürekli bir kaçış ve hareket halinde olan mültecilerin kendilerinin ilgilendiren gelişmeler hakkında sağlıklı bilgi edinebilme olanakları sınırlıdır. Edindikleri bilgileri ise hukuksal bir düzeyde değerlendirebilecek donanım eksikliği söz konusudur. Ek olarak, sorunlarını ve isteklerini aktarabilmeleri dil bariyeri ve sorumlulara erişim güçlükleri gibi nedenlerle zordur. Ulusal ya da uluslararası ölçekte örgütlülük ağına ve bağlantılarına sahip STK'lar içinse tüm bunların üstesinden gelmek çok daha kolaydır. Ayrıca insan hakları örgütleri çalışmalarını yürütürken, hak ihlaline uğrayan birey ya da grupların mağduriyetlerini ulusal ya da uluslararası kamuoyuna duyurmak amacını gütmektedir. Bu ise mağdurla dayanışma anlamı taşımaktadır.

Kamu otoriteleri karşısında korumasız kalmak, hak ihlaline uğrayan kişi ya da gruplar için en önemli konudur (Öndül, 2007, 156). Özellikle hak odaklı STK'ların bu bağlamdaki rolleri ve rollerinin önemi Ulusal-üstü insan hakları belgelerinde de tanınmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Dünya İnsan Hakları Konferansı Viyana Belgesi (1993), AGİT Moskava Belgesi (1991) ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirisi'nde (1998) insan hakları odaklı STK'ların üstlendikleri bu role ilişkin hükümler bulunmaktadır (aktaran Öndül, 2007, 156).

Hak Haberciliği ve Mülteciler

İnsan hakları haberciliği, hak ihlallerini görmezden gelmeyen, hak ihlaline uğrayan kişi ya da toplumsal grupları yani ötekileri haber yapan, ancak ötekileri haber yapmak için illa da bir hak ihlaline uğramaları için beklemeyen, haber yaparken ise hak ihlaline yol açmayan habercilik türüdür (Alankuş, 2007, 22). İnsan hakları temel prensiplerini esas alan hak haberciliği bu doğrultuda belirlenmiş öncül kriterlerin rehberliğinde hareket etmektedir. Bu kriterler uluslararası insan hakları kanunları ve standartları ile belirlenmiş prensiplere uygun davranmak, hak sahiplerini ve bu hakların korunmasından sorumlu olanları ortaya koymak, ayrımcılıkla mücadele için toplumda güçsüz ve azınlıkta grupların durumlarını odağa alan bir yaklaşım benimsemek, hak sahiplerinin haklarını korumalarına katkıda bulunacak müdahalelerde bulunmak ve dezavantajlı bir grup hakkında haber yapılırken o grubun düşüncelerin haberde yer almasını ve haberde grup üyelerinin seslerinin duyulmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir (UNESCO, 2008, 28). Habere konu olan dezavantajlı grupların görüşlerine yer vermek ve bu grupların habere katılımını gözetmek kadar, katılımın niteliği de önemlidir.

İnsan hakları odaklı yaklaşım tüm etkilenmiş tarafların –bireylerin, kadın ve erkeklerin, toplulukların, sivil toplumun, yerli nüfusun ve diğerlerinin- yüksek derecede katılımını gerektirir. Katılım aktif, özgür ve anlamlı olmalıdır. Birleşmiş Milletler Gelişme Hakkına Dair Bildirisi'nde katılımın “aktif, özgür ve anlamlı olması” gerektiği belirtilmiştir. Böylece yalnızca yarar gözeten resmi bağlantılar yeterli olmaz. Katılımı en öncelikli gruplar en dezavantajlı ve en çok marjinalleştirilmiş gruplar olmalıdır. (UNESCO, 2008, 21).

Güçsüz ve mağdur grupların seslerinin duyurulmasına öncelik verilmesi gereği, liberal anlayışta hâkim olan ve günümüz basınında da yaygın olarak benimsenen “tarafsızlık” ilkesinin sorgulanmasını gerektirmiştir. Liberal yaklaşım, kamuoyunun sağlıklı bilgilendirilmesi ve dolayısıyla sağlıklı oluşumu için bir olgunun ya da olayın taraflarına haberde eşit yer verilmesini öngörür. Eşitliğin sağlanması için de etik kurallar konulmuştur. Ancak, “taraflara eşit yer verme” ilkesi sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı olan ya da hali hazırda görünürlük sorunu yaşayan gruplar için adaleti sağlamak açısından yetersiz kalacağı nedeniyle sorunlu görülmektedir. Hak haberciliği ya da hak odaklı habercilik anlayışının oluşumunda da, haberciliğin aslında toplumsal bir sorumluluğu da içerdiği, insan hak ve özgürlüklerine duyarlı bir bakış açısıyla habere yaklaşılması gerekliliği yatmaktadır. Bu gerekçeler ışığında medyanın liberal anlayıştaki tarafsızlık anlayışının da ötesine geçilerek medyada sesini duyuramayanların, görünür olamayanların sesini duyurmak yönünde bir taraflılık benimsenmiştir (Akça, 2008).

Hak haberciliğinde bu taraflılık yaklaşımı, haber ve insan hakları arasındaki ilişkinin niteliği ve önemini vurgulamak açısından önemlidir. Çiler Dursun'un (2007) haberin insan haklarını ihlal etme potansiyelini açıklamak için ifade ettiği iki düzey ise haber ve haklar arasındaki bağlantıyı daha da anlaşılır kılanmaktadır. Bunlardan ilki insan hakları ve haber arasındaki “dolaylı” ve örtük” düzey, ikincisi ise “doğrudan ve açık bağlantı”nın olduğu düzeydir. Haberin temsil gücüyle ilgili olan ilkinde, haberin insanları temsil etme şekilleri insanların toplumsal konumlarına ciddi bir müdahaleyi de beraberinde getirdiği ifade edilmektedir. Çünkü haber insanları hali hazırdaki egemen anlam çerçevelerinin içine sıkıştırarak, onları “iyi”, “kötü”, “köle”, “efendi”, “fail” olarak kategorize etmektedir. Dursun'un ifade ettiği anlam çerçeveleri ise toplumda var olan güç/iktidar ilişkileri tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle haber anlamı kurarken toplumdaki egemen ideolojiyi ve hâkim normları yeniden üretmeye yapısal

olarak meyilli olmaktadır. Toplumda egemen olan söylemler aracılığıyla yapılan anlam üretimi, kategorik olarak olumlu/üstün "biz" ve olumsuz "onlar" ikiliği kurularak geliştirmektedir. "Biz" kategorisi genelde toplumdaki iktidar sahibi ve güçlü olanları temsil ederken, "onlar" kategorisi yoksullar, çocuklar, eşcinseller, göçmenler gibi azınlıkta olan ya da güçsüz olan kesimleri temsil eder. Dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için okurlar, haberlerin sunduğu bu anlam çerçevelerinden yararlanmaktadır. Böylece haberin temsil ettiği kişilerin toplumsal algıdaki konumlarına, dolayısıyla hak ve çıkarlarına da müdahale örtük bir şekilde gerçekleşmiş olmaktadır (Dursun, 2007, 106-107).

Dursun'un "doğrudan ve açık bağlantı" olarak adlandırdığı ikinci müdahale düzeyi ise haberin "doğrudan insan haklarına ilişkin temsillerle bu haklara dair kavrayış ve algılarımızı oluşturuyor olmasıdır. İnsanların doğuştan gelen hakları ve tarih boyunca şekillenmiş olan evrensel ve temel haklarıyla ilgili hak ihlallerinin haber metinlerine konu olmayışı, görmezden gelinmesi ya da başka konuların gölgesinde bırakılarak üzerlerinin örtülmesi şeklinde işlemektedir bu düzey. Çiler'in ikinci müdahale düzeyi olarak tanımladığı düzey bu çalışmayı daha yakından ilgilendirmektedir. Mülteciler gibi azınlık ya da güçsüz konumunda olan grupların haberlerdeki mağduriyeti artıran bir pratik de bu grupların sahip olduğu hakların tanımlanmaması, haberlerde kendilerini ifade etmelerine, seslerine yer verilmemesidir. Bu durum ise (1) mültecilerin haklarının, sorunlarının başkalarının gündemleri ve sözleri ile örtülmesine, (2) olayın ya da olgunun tüm boyutlarıyla ortaya konulamamasına (3) mültecilerin egemen söyleme karşı kendi söylemlerini kurarak, toplumsal algıdaki konumlarını belirlemelerinin engellenmesine yol açabileceği için sorunludur.

Yukarıda çizilen kavramsal çerçeve içinde Türkiye ve AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması ele alındığında, Anlaşma ile ilgili haberlerde göçmenlerin ve mültecilerin görüşlerinin, yorumlarının kısaca seslerinin yer almasının önemi belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Göçmenler için yaşamsal değişikliklere neden olacak Anlaşma aynı zamanda kamuoyunun mültecilere yönelik algısını da etkileyecek niteliktedir.

Yöntem

Ulusal basında mültecilerin ve ilgili STK'ların Geri Kabul Anlaşması hakkındaki ifadelerine ne denli yer verildiğini ve yer verilen ifadelerin odaklandıkları konuları araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Hürriyet* olmak üzere üç gazetenin web sitelerinde Suriyeli mültecilerle ilgili haberlere odaklanılmıştır. İçerik ve söylem analizinin birlikte kullanıldığı araştırmada, haberlerde (1) mültecilerin ve de onlar adına konuşan sivil toplum örgütlerinin görüşlerine ya da yorumlarına doğrudan yer verilip verilmediği, (2) Mültecilerin görüşlerine yer verilen haberlerde, konuşan mültecilerin ve STK'ların özellikleri, (3) Mültecilerin ve STK'ların görüşlerine yer verilen haberlerde bu görüşlerin hangi konularda olduğu incelenmiştir. Araştırmanın tarih aralığı, Geri Kabul Anlaşması'nın uygulamaya konduğu başlangıç tarihi olan 20 Mart ile 20 Temmuz 2016 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

1. Suriyeli mültecilere ve STK'lara yer verilen haberler

Geri Kabul Anlaşması'na yönelik haberlerde mültecilerin kendi görüş ve yorumlarını içeren ifadelere doğrudan yer veren haber sayısının oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Tablo 1. de görüleceği üzere üç gazetede konuyla ilgili yayınlanan toplam haber sayısı 124 olarak tespit edilmiştir. Bu haberlerden sadece altısında yani sadece yüzde 5'inde doğrudan mültecilerin görüşleri yer almaktadır. Gazeteler ayrı ayrı değerlendirdiğinde arasında çok büyük bir farklılık gözlenmemekle birlikte, *Cumhuriyet* gazetesi oran olarak (%5.13) mültecilerin seslerine yer veren haber sayısında öne geçmektedir. Konuyla ilgili en çok haberin yer aldığı *Milliyet* gazetesinde ise mültecilerin seslerini aktaran haber sayısının oranı yüzde 4.13'te kalmıştır. *Hürriyet* gazetesinde ise konuyla ilgili yayınlanan 38 haberin sadece 2'sinde yani yüzde 5'inde mültecilerin sesleri doğrudan duyulabilmektedir.

Tablo 1. *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde mültecilere ve STK'lara yer veren haberlerin dağılımı (%)

	Hürriyet (100=38)	Milliyet (100=47)	Cumhuriyet (100=39)
Mülteciler	%5.2 (2)	%4.25 (2)	%5.13 (2)
STK	%7.8 (3)	%6.38 (3)	% 23.07 (9)
Toplam	%13.0 (5)	%10.63 (5)	% 28.20 (11)

Mültecilerin seslerine kanal olmaya çalışan ya da onların haklarını veya çıkarlarını savunmak amaçlı hareket eden STK'ların yer aldığı haber sayılarının tüm haberlere oranlarına bakıldığında çok az bir farkla benzer bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Toplam 124 haber içinde sadece 15 haberde (% 12) STK'ların konuyla ilgili görüşleri yer bulmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesi 9 haberle (% 23.07) dikkat çekici bir şekilde STK'ların yer aldığı haber sayısı en yüksek gazetedir. *Hürriyet* yüzde 7.8'lik bir oranla *Cumhuriyet*'in ardından gelirken, konuyla ilgili en çok haberi yayımlayan *Milliyet* yüzde 6.8 ile en sonda durmaktadır. Üç gazetenin haberleri içinde mültecilerin ve STK'ların seslerine yer veren haber sayısının oranı ise yüzde 17'de kalmaktadır.

2. Mültecilerin ve STK'ların sayıca dağılımları ve özellikleri

Mültecilere yer verilen haber sayısının miktarının yanı sıra haberlerde ne denli farklı ve çok sayıda mülteciye ait sesin yer aldığı ve kamusal alana taşındığı da önemlidir. Bu bağlamda mültecilerin kendi sesleriyle kamuoyuna seslenebilme olanağı bulabildiği sadece toplam altı haber olmakla birlikte bu haberlerde yer verilen mülteci sayısı 24'dür. Tablo 2. de görüleceği üzere, haberlerdeki erkek mültecilerin sayısının (15) kadın mültecilere (7) oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Herhangi bir şekilde kimliği verilmeden, sadece "sığınmacı" olarak tanımlanan iki kişi bulunmaktadır. Konuşanlar arasında çocuk mülteci ise yer almamaktadır.

Hürriyet gazetesi sadece 2 haberinde mültecilerin sesine doğrudan yer vermekle birlikte bu haberlerde toplam 15 farklı mültecinin sesini aktararak en fazla mülteciyi doğrudan alıntılamanın gazete olarak öne çıkmaktadır. İkinci sırada *Milliyet* (8 mülteci), üçüncü sırada ise *Cumhuriyet* (5 mülteci) gelmektedir. Bu arada tekrar vurgulamak gerekir ki Geri Kabul Anlaşması Türkiye üzerinde Avrupa'ya giden Suriyeliler dışındaki mültecileri kapsamaktadır. Bunun bir yansıması olarak haberlerde yer verilen mülteciler arasında İranlı, Iraklı ya da Afgan mülteciler de bulunmaktadır. Bunlar genellikle Türkiye'den Avrupa'ya gitmeye çalışan mülteciler ya da Geri Kabul Anlaşması kapsamında Yunanistan'da Türkiye'ye geri gönderilmeyi bekleyen kamplardaki mültecilerdir.

Haberlerde yer verilen STK sayısı ise toplamda 49 ile mültecilerden hemen hemen iki katı kadardır. *Cumhuriyet* gazetesi 25 STK'nın doğrudan alıntılanarak en yüksek oranda STK'ya yer açan gazete olarak öne çıkmaktadır. Arkasından 13 sayısı ile *Hürriyet* gazetesi ve 11 sayısı ile *Milliyet* gazetesi gelmektedir. Yerli STK'ların sayısının yabancı STK'lara göre tüm gazeteler genelinde daha fazla olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Suriyeli mülteciler ile STK'ların gazetelere göre dağılımları (%)

	Hürriyet	Milliyet	Cumhuriyet	Toplam
Suriyeli Mülteciler	11	8	5	24
Erkek	9	4	2	15
Kadın	2	3	2	7
Çocuk	-	-	-	-
Belirsiz	-	1	1	2
STK	13	11	25	49
Yerli/Ulusal	7	9	14	30
Yabancı	4	3	11	18
Toplam	24	19	30	

3. Mültecilerin seslendirdikleri görüşler

Gazetelerde görüşlerine yer verilen mültecilerin Geri Kabul Anlaşması'na ilişkin görüşlerini genel olarak “geri gönderilmek” ya da “Avrupa’da kalmak” ikiliği üzerinden ifade ettiği görülmektedir. Bu ikilik çerçevesinde mültecilerin dile getirdikleri konuları şu başlıklar altında toplamak mümkündür: İtiraz/isyan/tehdit; Geri Kabul Anlaşması hakkında eksik ya da yanlış bilgilendirilmiş olmak / insan tacirlerinin istismarları; Göç ve Anlaşma'nın yol açtığı olumsuzluklara dair kişisel öyküler; Türkiye’de ve Yunanistan’da karşılaşılan zorluklar.

İtiraz/isyan/tehdit

Yunanistan’a ulaşmayı başaramış ancak Anlaşma gereği Türkiye’ye geri gönderilmek üzere alıkonulan mültecilerin hemen hepsinin geri gönderilecek olmalarına olumsuz tepki verildiği görülmektedir. Bu tepki kimi zaman itiraz, kimi zaman isyan kimi zamansa tehdit olarak ifade edilmektedir. Dikkat çeken bir unsur ise, mültecilerin görüşlerini dile getirirken “ölüm”, “intihar” “cehennem”, “aç kalmak”, “sefil olmak”, “çaresizlik” vb. sözcükleri sıklıkla kullanıyor olmalarıdır. Örneğin Cumhuriyet gazetesinin 3 Nisan 2016 tarihli “Tatil Cenneti Çeşme’ye Mülteci Kampı” başlıklı haberde, Yunanistan’ın Sakız adasında bulunan bir merkezde tutulan Suriyeli mülteci “Beni Türkiye’ye geri götürürlerse kendimi ve ailemi denize atarım. Bir cehennemden diğerine gittik” sözleriyle tüm göç sürecini cehennemle eş tutmaktadır. “Ölüm”, “intihar”, “aç kalmak” gibi çaresizlik ve sıkışmışlık vurgusu güçlü sözcükler Türkiye’de bulunan mültecilerin de sıklıkla kullandığı sözcükler arasındadır. *Hürriyet* gazetesinin 21 Mart 2016 tarihli “Anlaşmadan Sonra Geçişler Azaldı” başlıklı haberinde, IŞİD saldırılarından ötürü Musul’dan kaçarak İzmir’e geldiği belirtilen Salim Ali “Tüm ailem öldürüldü. Ben de yaralı olarak kaçtım. Burada (İzmir’de) şimdilik kalıyorum. Ama param bittiği zaman mecbur sokaklarda kalacağım. Bizlere yardım edilmesi lazım. Yerleşim yeri istiyoruz. Ben böyle çaresiz kalırsam kaçarım. Yakalandığım zaman da intihar ederim” sözleriyle intiharın eşiğinde olduğunu belirtmektedir.

Gerçek Kabul Anlaşması hakkında eksik ya da yanlış bilgilendirilmiş olmak / insan tacirlerinin istismarları

Mültecilerin ifadelerinden, Geri Kabul Anlaşması hakkında sağlıklı bir şekilde bilgi sahibi olmadıkları ve bilgilendirilmedikleri sonucu çıkmaktadır. Bazı mültecilerin ise insan kaçakçıları tarafından kasıtlı olarak yanlış bilgilendirilerek istismar edildikleri anlaşılmaktadır. Aşağıda verilen alıntıda da görüleceği üzere *Cumhuriyet* gazetesinin “İade Anlaşması da Mülteci Geçişlerini Durduramadı” (5.4.2016) başlıklı haberinde Sakız adasında görüşülen ve adının açıklanmasını istemeyen Suriyeli mülteci, insan kaçakçılarının Suriyelilerin hiçbir şekilde “iade edilmeyecekleri” yalanıyla kendilerini yola çıkarıldıklarını söylemektedir.

“Bizi getiren organizatör, 20 Marttan sonra Sakız’a gelen ve iade edilecek her bir Afgan, Afrikalı, Bangladeşli mülteci karşılığında da, Türkiye’deki mülteci kamplarında kalan bir Suriyelinin Avrupa’ya gönderileceğini söyledi. Ayrıca ‘Sakız’a gelen Suriyelileri de doğrudan uçakla Almanya’ya gönderecekler’ dedi. Bu nedenle çoluk çocuk ölüm yolculuğuna çıkmayı göze aldık. Buraya geldiğimizde bizi doğrudan VIAL Mülteci Kampı’na götürdüler ve iade edileceğimizi söylendi. Biz de bunun üzerine kamptan kaçarak Atina’ya gidebilmek umuduyla şehir limanına geldik. Ama Atina seferleri yapan gemiyi buraya yanaştırmıyorlar. Burada sefil olduk. Şimdi de ‘Geri iade edilmeyi kabul edenlere 2 bin Euro verilecek’ diyorlar. Ben kendi adıma razıyım. Belki yasal yollardan uçakla Almanya’ya gitme şansımız da olur.”

Göçün ve Anlaşma'nın yarattığı drama dair kişisel öyküler

Mültecilerin kendi sözleriyle aktardıkları kişisel göç hikâyeleri, bölgede yaşanan insani dramın detaylarını ve Geri Kabul Anlaşması'nın bu dramda nasıl bir rol oynadığını da yaşayanların perspektifinden aktarmaktadır. *Milliyet* gazetesinin “İdamdan Kurtulmak için Zamanla Yarış” (25.4.2017) başlıklı haberinde, Taliban’ın idam kararı verdiği 16 yaşındaki Afgan gencin Anlaşma kapsamına dâhil edilişi konu edilmektedir. Aslında çok açık bir hak

ihlalinin söz konusu olduğu bu olayın ardındaki öykü de birden çok dramın katmanlaşmış halidir: Hakkında Taliban'ın idam kararı bulunan Basmir adındaki gencin suçlanma nedeni, üç eşi bulunan 60 yaşındaki bir erkek tarafından kaçırılan 18 yaşındaki kuzeninin kaçmasına yardım etmesidir. İdamdan kurtulmak için Basmir ve akrabaları Afganistan'dan kaçarak Sakız adasına ulaşmıştır. Basmir'in öyküsü, gazetenin ulaştığı gencin akrabaları ve genci tanıyan yardım gönüllüleri tarafından aktarılmaktadır. Haber, iltica talebi hakkı olmasına rağmen Sakız adasında yaşanan kargaşa nedeniyle gencin ve akrabalarının bu haklarını kullanamadıklarını ortaya koymaktadır

Hürriyet gazetesinin "Ayrı Dünyaların Mültecileri" başlıklı 23 Mart tarihli haberinde ise Anlaşma'nın hemen öncesinde Çeşme'den Sakız adasına geçmiş bir mültecinin umutla beklediği arkadaşından kopuşuna dair sarf ettiği sözlerine yer verilmiştir. Sahilde battaniyeye sarılı şekilde sahilde bankta oturduğu belirtilen mülteci "Burada arkadaşımı bekledim. O sahil güvenliğinin yakaladığı arkadan gelen bottaydı. Tekrar geçmesi uzun sürdü. 3-4 defa yakalanmış. Sonunda gelebildi ama onu gönderme kampına aldılar. Şimdi artık bekleyecek bir şeyim kalmadı. Almanya kabul etmiyormuş ben de Yunanistan'a sığınmacı olarak başvurduğum." Mültecinin muhtemelen elinde kalan tek şeyi de Anlaşma'dan dolayı yitirmiş olmasının hüznünü taşıyan bu sözler aynı zamanda bir tutunma çabasının boşa çıkış öyküsünü de içermektedir.

Türkiye'de ve Yunanistan'da karşılaşılan zorluklar

Anlaşma gereğince Türkiye'ye geri gönderilmiş olan ve buradaki kamplara yerleştirilen ya da Türkiye'ye gönderilmek üzere Yunanistan'daki merkezlerde tutulan mültecilerin en çok ifade ettikleri sıkıntılardan biri barınma ve sağlık koşullarının gayri insani oluşudur. Örneğin, *Milliyet* gazetesinin "Geri Gönderilen Suriyeliler Zorla Kamplara Kapatıldı" (18.5.2016) başlıklı haberinde Türkiye'ye geri gönderilen Suriyeli mülteci bir anne ile yapılan görüşmeye yer verilmiştir. Telefonla konuşulan Suriyeli kadın, Yunanistan ve Türkiye'de tutuldukları kamplarda sağlık, yemek ve barınmaya ilgili olumsuz koşulların katlanılamayacak kadar ağır olduğunu detaylarıyla anlatmaktadır. Haberde mültecilerin Yunanistan ya da Türkiye'deki Kamplarda kalmak yerine savaştaki ülkelerine geri dönmek istediklerine yönelik ifadeler de yer almaktadır. Mültecilerden Yunanistan'a geçmeyi başarmış olanların genellikle Türkiye'deki deneyimlerinden olumsuz bahsettikleri ve geri gönderilmek istemedikleri görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinin "İade Anlaşması da Mülteci Geçişlerini Durduramadı" (5.4. 2016) başlıklı haberinde, Yusuf adındaki Suriyeli mülteci Şemdinli'de 500 aileyle birlikte "hapishane gibi bir yerde" tutulduklarını ve Türkiye'deki olumsuz koşullar nedeniyle Avrupa'ya gitmek üzere yola çıktıklarını ifade etmektedir. Aynı haberde Okpa adında başka bir Suriyeli mülteci 5 aylık ve 1.5 yaşındaki kızı ve eşi ile birlikte İŞİD'in saçtığı ölüm tehdidinden kaçtıklarını söylemektedir. Suriye'deki tüm akrabalarının kaçtığını ve hepsinin Almanya'da olduğunu belirten Okpa, geri gönderilmenin ölümle eş anlamlı olduğunu belirterek, "bizi ölüme" göndermesinler sözleriyle içinde bulunduğu durumu dile getirmektedir.

4. STK'ların seslendirdikleri görüşler

STK'ların görüş ya da yorum yapmak, eleştirmek veya açıklık getirmek suretiyle dile getirdikleri konuları 5 ana grup altında toplamak mümkündür. Bunlar, (1) Geri Kabul Anlaşma'sının etik boyutunun sorgulanması; (2) Geri Kabul Anlaşma'sının uygulamasına yönelik eleştiriler; (3) Yunanistan ve Türkiye'deki eksiklikler/olumsuzluklar; (4) Mültecilere hoşgörü ve empati içeren söylemler şeklindedir. STK'ların basın aracılığıyla kamusal alana taşıma olanağını yakaladığı görüşleri aşağıda verilen örneklerle detaylı şekilde ele alınmıştır. Ancak, daha öncesinde önemli bir bulguyu belirtmek gerekir. Mültecilerin ifadelerinde hiç bir şekilde yer almayan "hak" kelimesi, STK'lar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Bu bulgu ise STK'ların, özellikle hak odaklı STK'ların basında yer almasının mülteciler gibi dezavantajlı grupların haklarının tanınması ve korunması açısından önemini vurgulamaktadır.

Geri Kabul Anlaşması'nın etik boyutunun sorgulanması

Anlaşmanın mültecilerin yararını ve haklarını değil, Anlaşmaya taraf olan ülkelerin çıkarları (Türkiye'nin vize muafiyeti elde etmeye dönük, Avrupa Birliği ülkelerinin ise mültecileri kendi sınırından uzak tutmaya dönük amaçları) gözetilerek yapıldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda mültecilerin “yaşam hakkı”, “iltica hakkı” ve “insanca muamele görme hakkı”nın çiğnendiğine dair eleştiriler geliştirilmektedir. Örneğin, *Hürriyet* gazetesinde yer verilen STK'ların 20 Haziran 2016 mülteciler günü için yayınladığı ortak bildiri Geri Kabul Anlaşması “resmi insan kaçakçılığı Anlaşması” olarak nitelendirilmektedir. Mültecilerin merkezlerde zorla tutulmalarının hak ihlali olduğu ifade edilerek, geri gönderme kapsamında yer alan tüm mülteci merkezlerinin ilgili STK'ların denetimine açılması istenmektedir. Ülkelerin mültecilere sınırlarını kapatması ve mülteci alma konusundaki isteksizliği eleştirilerek, ülkelerin sorumluluklarını yerine getirmesi için çağrıda bulunmaktadır. Türkiye'ye toplu iade edilecek mülteciler arasından sadece Suriyelilerin Avrupa'ya gönderilecek olması, Iraklı ve Afgan mültecilerin dâhil edilmemesi adaletsiz ve gayri insani bir uygulama olarak eleştirilmektedir. Aynı haberde Uluslararası Af Örgütü'nün “Mülteci sözleşmesi, Avrupa için insanlık için kara bir gün oldu” ifadesine yer verilmektedir.

Geri Kabul Anlaşması'nın uygulamasına yönelik eleştiriler

STK'ların gündeme taşıdığı konulardan biri Anlaşmanın uygulanabilir olmasındaki zorluklardır, diğeri ise mültecilerin uygulama sırasında yaşadığı mağduriyetlerdir. *Hürriyet* gazetesinde “Anlaşmadan Sonra Kaçak Geçişler Azaldı” başlıklı haberde (21.3.2016), Suriyeliler Derneği Başkanı olarak tanıtılan Muhammet Özen adlı kişi Avrupa'ya kaçak geçişi engellemek açısından Anlaşma'dan daha fazlasına ihtiyaç olduğunu vurgulayarak, Suriyelilerin iyi yaşam koşullarına kavuşması durumunda göç etmek istemeyeceğini söylemektedir. Dernek başkanı insan kaçakçılığının büyük bir sektör haline geldiğine dikkat çekerek, “Kaçak geçiş yaptırınlar, disiplinli çalışıyorlar. İzmir'den olmasa bile başka yollar bulup (Avrupa'ya) kaçacaklardır” demektedir. Uygulamadaki sıkıntılara ilişkin tanıklıklar ise genel olarak yardım gönüllüleri ya da görevlileri tarafından dile getirilmektedir. Bu tanıklıklar mültecilerin yaşadıkları fiziksel ve psikolojik zorlukların yanı sıra onların uğradığı ya da kasıtlı olarak uğratıldığı hak mağduriyetlerine ilişkindir. Örneğin *Milliyet*'te “Yunanistan'ın Form Oyunu” (9.4.2016) başlığıyla verdiği haberde, gönüllü yardım görevlileri Yunanistan'da yakalanan mültecilerin haklarını bilmemeleri ve Anlaşma'ya dair yeterli ya da doğru bir şekilde bilgilendirilmemeleri nedeniyle mağdur olduklarını/ mağdur edildiklerini anlatmaktadır. Yunan polislerinin sığınma başvurusunda bulunan mültecilerin formlarını kasıtlı olarak değiştirdiğini ve başvuruda bulunmamış gibi göstererek mültecilerin suistimale uğratılması belirtilen bu hak ihlallerinden birisidir. Söz konusu hak ihlallerinin sonuçlarının ne kadar vahim olabileceği de yine yardım görevlilerin anlattıkları öykülerle ortaya konmaktadır. En dikkat çekicilerinden biri Suriyeli olmadıkları için kaçtıkları ülkelere geri gönderilme durumuyla karşılaşan mülteciler arasında görülen intihar olaylarıdır.

Yunanistan ve Türkiye'deki eksiklikler/olumsuzluklar

Anlaşma'nın uygulanması açısından Türkiye ve Yunanistan'ın yeterli koşulları sağlayıp sağlamadığı sorgulayan ifadeler gündeme taşınmaktadır. Türkiye'nin güvenli ülke olmadığı, Yunanistan'ın sığınma ve hukuk sisteminin yetersiz olduğu, Yunanistan'daki kamplarda mültecilerin yetersiz, sağlıksız ve insanlık dışı koşullarda tutulduğu, kampların zaman zaman ırkçı saldırılara maruz kaldığı dile getirilmektedir. Örneğin, *Hürriyet*'in Dünya Mülteciler Günü'nde ‘Yaşam Hakkına Saygı’ Çağrısı (20.6.2016) başlıklı haberinde Halkların Köprüsü Derneği Başkanı Cem Terzi, geri gönderme merkezlerinin birer hapisaneye benzediği ve mültecilerin suçlu gibi buralarda zorla tutulduğu söyleyerek, dikkatleri mültecilerin uğradığı hak mağduriyetlerine çekmektedir. Ayrıca, bu merkezlerin STK'ların denetimine kapalı olmasını ve bu durumun yarattığı sıkıntıları eleştirmektedir.

Mültecilere hoşgörü ve empati içeren söylemler

STK'ların ya doğrudan mültecilere seslenerek, ya da onlarla hakkında dile getirdikleri olumlu söylemler de gazetelerde yer almaktadır. Örneğin, Halkların Köprüsü Derneği'nin, Yunanistan'dan Türkiye'ye iade edilen mültecileri taşıyan Dikili limanına yanaşan mülteci gemisini "Mülteciler hoş geldiniz, bu ülke sizin eviniz. Irkçılığa hayır" pankartlarıyla karşılaması verilmektedir. *Milliyet* gazetesinin "Avrupa Hayalleri Dikili'de Son Buldu" (15.4.2016) başlıklı haberinde Halkların Köprüsü Derneği üyelerinden İdil Gökber'in sözleri alıntılanmaktadır. Gökber, "Mültecilere burası sizin de ülkeniz, hoş geldiniz demek için buradayız. Halep çok düzenli ve çok güzel bir şehirdi ama bu hale geldi. Ortadoğu'da hangi ülkelere ne olacağı hiçbir zaman belli oluyor. Burası maalesef bir savaş coğrafyası ve biz de mülteci olabiliriz" sözleriyle mültecilerin mağduriyetlerine empati kurarak vurgu yapmaktadır. Gökber tarafından ayrıca protestocuların tepkilerinin düşüncesiz, akılsız ve insanlık dışı olduğu ifade edilerek, "Tepki gösterilmesi gerekenler mülteciler değil, AB ve Türkiye Hükümeti" demektedir. *Milliyet*'in "Dikili'de Mülteci Kampıyla İlgili İki Farklı Tepki" (5.4.2016) başlıklı haberinde Dikili Emek ve Demokrasi Platformu üyesi Ümran Sayman, "Ben insanların yaşam hakkını savunuyorum. Avrupa ile yapılan bu alışverişi de insan ticareti olarak görüyorum" sözlerine yer verilmiştir. Bu söylemler, mültecilerin sorunun nedeni değil, mağdurları olduğunun ortaya konulmasına sağlayacağı katkı açısından ve mültecilerin haklarına dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Sonuç

Hak haberciliği perspektifinden basında mülteci seslerinin varlığının önemini irdelemeyi ve bu bağlamda günümüz basınındaki durumu çevrimiçi haberler üzerinden incelemeyi amaçlayan bu çalışmada ortaya çıkan en önemli sonuç, basın mültecilerin seslerinin güçlü bir şekilde duyulmasına aracılık edemediği yönündedir. Türkiye-AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması'na ilişkin *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin web baskılarında 20 Mart-20 Temmuz 2016 tarih aralığı içinde yayınlanan toplam 124 haberden sadece 6'sında doğrudan mültecilerin görüşlerine başvurulduğu saptanmıştır. Her ne kadar söz konusu haberlerde 24 farklı mültecinin ifadelerine yer verilmiş olsa da, ulaşılan her iki sayısal gösterge de mültecilere yeterli bir temsil gücünü kazandıracak oranda görünmemektedir. Oysa ki gerek içerisinde var olmaya çalıştıkları kendilerine yabancı bir toplum tarafından tanınmaları ve benimsenmeleri sürecine gerekse kendilerine ilişkin politikaların oluşum süreçlerine etki edebilmek açısından mültecilerin isimleri, yüzleri, hikâyeleri ve hatta çözüm önerileri, eleştiri ve hak talepleriyle kamusal alana seslerinin aktarılması önemlidir.

Sayıların düşüklüğünün bir açıklaması olarak mültecilerin dil bariyeri ve sürekli bir hareket ve kaçış halinde oluşları gibi engelleyici nedenler ileri sürülebilir. Ancak benzer gerekçelerin ileri sürülemeyeceği STK'ların da haberlerde oldukça sınırlı bir görünürlük yakaladığı saptanmıştır. Mültecilerin sorunlarını, hikâyelerini ilgili yerlere iletmede önemli bir işlev üstlenen hak odaklı STK'ların da aralarında yer aldığı STK'ların üyelerinin ve yardım gönüllülerinin yer verildiği haber sayısı 124 haber içinde sadece 15'dir. Bu haberlerde alıntılanan toplam STK üyesi ve yardım gönüllüsü sayısı ise 49'dur. STK'lara ait verilen ifadeler birkaç istisna dışında genellikle ortak yapılan basın bildirimlerinden alıntı şeklindedir. Bununla birlikte, mültecilerin haklarının tanınması ve korunması açısından STK'ların işlevini ve onların basında yer almasının önemini ortaya koyacak bulgular saptanmıştır. Bunlardan ilki mültecilerin ifadelerinde hiçbir şekilde yer almayan "hak" kelimesinin STK'lar tarafından dile getirilmiş olmasıdır. Diğer ise, mültecilerin yaşam hakkı ve iltica hakkını sıklıkla dile getiren STK'ların, aynı zamanda mültecilerin hikâyelerini ya da sorunlarını yasal ve tarihsel bir bağlama oturtarak konuya bütünlük kazandırabilmeleridir. Bu da mültecilerin sorunlarının kamuoyuna daha doğru ve sağlıklı aktarılması açısından değer taşımaktadır.

Mülteciler genel olarak savaşın, göçün ve Anlaşma'nın onlar için ne anlama geldiğini ve tür sıkıntılara ve beklentilere yol açtığını, daha çok tepkisel ve duygusal ifadelerle (ölüm, intihar, aldatılma, terkedilme, yalnızlık, çaresizlik, kimsesizlik, acı vb.) ortaya koymaktadır.

Mültecilerin anlattıkları öyküleriyle, aktardıkları duygularıyla yüz, ses ve kimlik kazanması, onların rakamlara sıkıştırılmış yığınlar olarak algılanmalarının öne geçilmesi ve Anlaşma'nın onların yaşamlarına olan etkilerinin anlaşılmasında önemlidir. Ayrıca uğradıkları suiistimallerin (insan kaçakçılarının mültecilerin paralarını alabilmek için Anlaşma hakkında yanlış bilgi vermesi) ya da hak ihlallerinin (iltica haklarının Yunan görevlileri tarafından engellenmesi) bilgisi de birincil ağızdan aktarılmaktadır. Mültecilerin uğradığı suiistimallerin ve hak ihlallerinin kayıtlı bilgisine sahip STK'ların ifadeleri ise mültecilerin seslerinin somut bilgi ve verilerle desteklenmesi ve güçlenmesi açısından önemlidir. Ancak, çalışmanın ortaya koyduğu bulgular gerek mültecilerin gerekse STK'ların basının mültecilerin seslerine ses olabilecek bir düzeyde haberlerde yer almadığı yönünde olmuştur.

Kaynakça

- Alankuş, S. (2007). Önsöz. S. Alankuş (Der.). *İnsan Hakları Haberciliği* (s. 25-49). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alhayek, K. (2014). Double Marginalization: The Invisibility of Syrian Refugee Women's Perspectives in Mainstream Online Activism an Global Media. *Feminist Media Studies*, 14 (4), 696-700.
- Berman, G. Duffy, T. Ve Katiryi, L. (2008). *The Human Rihts-Based Approach to Journalism*. Bangkok: UNESCO.
- Çağlar, İ. ve Özkır, Y. (2014). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Basınında Temsili. *Orta Doğu Yıllığı*, 485-501.
- Doğanay, Ü. ve Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler': Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi* (40)1, 143-184.
- Dursun, Ç. (2007). Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanığı. S. Alankuş (Der.) İnsan Hakları Haberciliği (s. 105-126), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Ekinci M.U. (2016). *Türkiye-AB Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları*, Ankara: TC Avrupa Birliği Bakanlığı.
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 41, 229-256.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Kavaklı, N. (2017). Okur Yorumlarında Suriyeli Mültecilere Yönelik Eğilimler: *Hürriyet Gazetesi Örneği*, *Kültür ve İletişim Dergisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 90-115.
- Tokdoğan, N. (2013). Hak Haberciliğinde Temel Bir Uğrak: Kadın Odaklı Habercilik ve JİNHA Örneği. *Mülkiye Dergisi*, 37 (3), 9-35.
- Öndül, H. (2007). İnsan Hakları Örgütleri ve Hak Haberciliği. S. Alankuş (Der.) İnsan Hakları Haberciliği (156-166). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Özügurlu, M. (2009). Hak Haberciliği. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 1 (1), 160-168.
- Yaylacı, G. F. ve Karakuş, . (2015). Perceptions and Newspaper Coverage of Syrian Refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12 (3): 238-250.